

18. заседание

Четвъртък, 4 декември 1924 година

(Открито от председателя д-р Т. Кулевъ, въ 16 ч. 25 м.)

Председателъ: (Звъни) Моля г. секретаря да провъри числото на присъствающитѣ г. г. народни представители.

Секретарь Г. Семерджиевъ (д. сг): (Прочита списъка. Отъ заседанието сж отсъствуваха следнитѣ народни представители: Алексиевъ Никола, Атанасовъ Никола, Величковъ Петко, Господиновъ Асень, Дановъ Григоръ, Дяковъ д-ръ Цвѣтанъ, Илиевъ Иванъ, Кабакчиевъ Христо, Кандулковъ Димитъръ, Караджовъ д-ръ Илия, Кемилевъ Никола, Кожухаровъ Тодоръ, Косовски Георги, Кръстевъ Никола, Лулчевъ Коста, Мадовъ Константинъ Георгиевъ, Марковъ Никола, Минковъ Милашъ, Миновъ Петъръ, Мирски Христо, Мончевъ Борисъ, Мочуровъ Велико, Найденовъ Петко, Нейковъ Димитъръ, п. Николовъ Маринъ, Палиевъ Петко, Пастуховъ Кръстю, Пенчевъ Георги, Петровъ Иванъ, Петровъ Койчо, Пехливановъ Костадинъ Колевъ, Пирюковъ Александъръ, Поповъ Атанасъ, Поповъ Владимиръ, Пъдаревъ Костадинъ, Пъдаревъ Никола, Савовъ Николай, Сакаровъ д-ръ Никола, Симеоновъ Иванъ, Статевъ Христо, Стефановъ Петъръ, Стоилковъ Таско, Тодоровъ Илия, Урумовъ Апостолъ, Хаджиевъ Никола, Христовъ Хараламби, Цаневъ Александъръ, Черневъ Христо, Черносковъ Георги, Чешмеджиевъ Григоръ, Чирпанлиевъ д-ръ Никола и Яламовъ д-ръ Георги).

Председателъ: (Звъни) Г. г. народни представители! Присъствуватъ 125 души. Следователно, имаме нужното споредъ правилника число присъстващи за откриване на заседанието.

Обявявамъ заседанието за открито.

Преди да пристъпимъ къмъ дневния редъ, има да ви направя нѣкои съобщения, на първо мѣсто за отпускиятъ, които сжъ разрешилъ на нѣкои народни представители, а именно:

- На г. Ради Василевъ — 1 день;
- На г. Цочо Братановъ — 1 день;
- На г. д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ — 2 дни;
- На г. Костадинъ Пъдаревъ — 4 дни;
- На г. Иванъ Симеоновъ — 2 дни;
- На г. Владимиръ Поповъ — 3 дни;
- На г. Тодоръ Димитровъ — 1 день.

Въ бюрото на Народното събрание е постъпило питане отъ разградския народенъ представителъ г. Стойко Димитровъ до г. министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве, въ което, като казва, че преди два месеца били интернирани жителитѣ отъ гр. Варна Яни Андреевъ и Димитъръ Христовъ въ новитѣ земи, безъ всѣкакви причини, пита г. министра: (Чете) „Има ли действително заповѣдъ за освобождаване на интернирания варненски жителъ Димитъръ Христовъ въ Горна-Джумая, и ако има, то кои органи отъ администрацията не извъливатъ министерскитѣ заповѣди, а ако нѣма такава, то по какви причини се държи това лице интернирано и досега? Не намира ли г. министърътъ, че е крайно време, за успокояването на страната, да се спре преследването на българскитѣ граждани, само защото сж сдружени земеделци?“

Преписъ отъ това питане ще бѣде изпратенъ на г. министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве, за да отговори въ едно отъ следующитѣ заседания.

Постъпило е сжъ така питане отъ бѣлоградчикския народенъ представителъ г. Георги Живковъ до г. министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве, въ което пита: (Чете)

„1) Известно ли Ви е, че на 20 м. м. бѣлоградчикскитѣ околийски началникъ Тодоръ Петровъ Троици, вземайки поводъ отъ полвата на трима комунисти емигранти на границата между Кулска и Бѣлоградчикска околии, въ района на с. Толовица, Бѣлоградчикско (25 км. отъ града), позо-

вавайки се на закона за изстребление на разбойницитѣ въ качеството си началникъ на потеря е поискалъ отъ кмета на поменатия градъ да му даде въ разпореждане 30 души граждани, предварително опредѣлени по списъкъ отъ команданта на града. Въ стремежа си да снаси нѣкои свои близки съпартизани, влизачи въ списъка, самиятъ околийски началникъ имъ подшупва да излѣзатъ този день вънъ отъ града. Други отъ повиканитѣ сж отказали да излъчватъ тази незаконна заповѣдъ. Явили сж е само 13 души. Последнитѣ сж напомнили на околийския началникъ, че той може да прибѣгва до потеря въ случай на недостатъчност на полицейски и военни сили. Отговаря имъ се, че се викатъ именно защото тѣзи сили сж недостатъчни. Въ желанието си да дадатъ примѣръ на дневнилина, тѣзи 13 души, между които сж били бившиятъ народенъ представителъ Никола Савчевъ, Д. Стойчевъ — адвокатъ, Кр. Ивановъ — шивачъ, К. Илиевъ — търговецъ, А. Ив. Найденовъ — обушаръ, Ст. Каменовъ — печатаръ, Ж. П. Ташкинъ, Н. Г. Ценовъ и други, при виелица, дълбокъ снѣгъ и преспи съ рискъ на живота си сж отишли по назначението си, безъ да бѣдатъ придружени отъ околийския началникъ или пристава, въпрѣки че първиятъ се е обявилъ за началникъ на потеря и чл. 9 го третира като такъвъ. На тѣзи хора имъ е било известно, че това прашане има наказателенъ характеръ, заедно по-рано не сж се явявали при честитѣ патрулирания.

„2) Известно ли Ви е, че въ сжщото време околийскитѣ началникъ е изпратилъ повечето отъ стражаритѣ по селата да донесатъ прасета, кокошки, вино и пр. за предстоящия банкетъ на Архангеловъ-день по случай патронния празникъ на полицията и че на 21 сутринята на молебена сж се явили подъ строй 36 души стражари и вечерята полицията въ пълния си съставъ, во главѣ околийския началникъ, съ участието на военна музика е ширшествувала?“

„Имате ли намѣрение, г. министре, да вземете подъ внимание оплакването на изтърпѣнитѣ гореказания произволъ граждани и не мислите ли, че съ това си деяние околийскитѣ началникъ умислено не е изпълнилъ постановленията на цитирания законъ и следва да понесе санкциитъ на чл. 7?“

„3) Известно ли Ви е, че вследствие безтактността и преувеличения страхъ, жителитѣ на града, селата Влаховичъ, Райновци, Салашъ и др. презъ течение на цѣла година на всѣки 3—4 дни се повикватъ да патрулиратъ и охранватъ постове, въпрѣки че никога презъ това време не сж се явили повече отъ 2—4 емигранти. Мислите ли, че и за въ бѣдаче трѣбва да се държи въ тревога населението на Бѣлоградчикска околия и се отклонява отъ частната си работа посредствомъ тѣзи наредби?“

„Известно ли ви е, че сжщиятъ околийски началникъ постоянно държи въ дома си стражари, които му сѣкатъ дърва, носятъ вода и бавятъ децата? Има случай, когато стражаръ е носилъ по вечеринкитѣ детето на околийския началникъ, та госпожата му да го накърми?“

„5) Мислите ли, г. министре, че престижътъ на българската полиция може да търпи околийски началници като Тодоръ Петровъ Троици?“

Преписъ отъ това питане ще бѣде пратенъ на г. министра, за да отговори.

Постъпило е запитване отъ Хараламби Стояновъ, горноорѣховски народенъ представителъ, и отъ Тодоръ Страшимировъ, варненски народенъ представителъ, до г. министъръ-председателя и г. министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве. Въ това запитване, като се посочва, че на 12 септември сж били убити въ София народниятѣ

представител комунист Димо х. Димовъ и Славчо Ковачевъ, Софийски мирови съдия, че на същата дата сж били убити въ Горна-Джумая нѣколко дейци на Върховната македонска революционна организация, че 13 дни преди това пъкъ е билъ убитъ и членътъ на Централния комитетъ на Върховната македонска революционна организация Тодоръ Александровъ, че нѣколко дни преди убиството, станали въ София и Горна-Джумая, както и преди убиството на Тодоръ Александровъ въ Петричкия окръгъ сж били концентрирани войскови части и приложени военни мѣрки въ сѣщия окръгъ безъ да бѣде формално обявено военно положение, питатъ се г. г. министритѣ: (Чете) „1) Вѣрно ли е, че отъ страна на убититѣ на 12 септември т. г. въ Горна-Джумая и София и специално отъ страна на комунистична народенъ представител Димо х. Димовъ е подготвена за 15 септември революция въ Петричко съ целъ да се установи въ България съветско управление, и ако е вѣрно, сж какви документи се установява то?“

„2) Вземалъ ли е Димо х. Димовъ участие въ организиране убиството на Тодоръ Александровъ и сж какви документи се установява то?“

„3) Въ каква връзка сж първиятъ тазгодишни събития (презъ септември) въ Петричко съ мѣрцитѣ на правителството да конфискува броя на в. „Инцидент“, съдържашъ манифеста на Вътрешната македонска революционна организация отъ 6 май т. г. и да забрани вписането въ страницата на списанието „Балканска федерация“ и кой наложи тия противозакони мѣрки?“

„4) Избухнало ли е презъ септември въ Петричко нѣкакво въстание та се взеха отъ правителството строгитѣ мѣрки тамъ; подъ режима на тия мѣрки избити ли сж нѣколко десетки човѣка и избѣгали ли сж толкова души отъ домоветѣ си и на какво се дължатъ тия мѣрки?“

„5) Опровергава ли правителството и солидаризира ли се съ извършенитѣ убиства надъ народния представител Димо х. Димовъ и на множество други български граждани въ Горна-Джумая, София, Пловдивъ и Петрички окръгъ?“

„6) Ако правителството не оправдава тия убиства, и не се солидаризира съ тѣхъ, смѣта ли да вземе нѣкакви мѣрки за гарантиране неприкосновеността на живота на народнитѣ представители и на всички български граждани отъ посегателство надъ тѣхъ, задето публично изповѣдаватъ своитѣ убеждения и идеали?“

Препиесъ отъ това запитване ще бѣде изпратенъ на г. г. министритѣ и ще се опредѣли единъ специаленъ день за отговаряне на запитвания.

Г. г. народни представители! Преди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ, г. министъръ-председателъ ще отговори на питането на г. Цоню Бръшляновъ, плѣвенски народенъ представител.

Има думата г. Бръшляновъ да развие своето питане.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Точно преди две години на днешната дата и точно на същия часъ, но едно случайно съвпадение, министърътъ на вътрешнитѣ работи, тогава Райко Даскаловъ, съобщи въ Народното събрание за станалата случка въ Кюстендилъ. Следъ като я преувеличи въ смисълъ, че тамъ е станало вартоломеевска нощъ, че администрацията и войската били изклани отъ блокаритѣ, следъ като г. Оббовъ на запитванията на г. Костурковъ, Сакъзовъ, Пастуховъ и други: „Какви доказателства има, че това е дѣло на блокаритѣ“, каза: „Ще ви се донесатъ утре главитѣ тукъ, за да ги видите и да повѣрвате“, стана тогава Недѣлчо Георгиевъ, народенъ представител отъ болшинството, и заяви: „Понеже нашата войска е малка, за да се справи съ злото, предлагамъ да се вдигне заседанието на Народното събрание и правителството да апелира къмъ българския народъ, за да дойде въ помощъ на властта да се справи съ положението. Понеже дневницитѣ на това заседание не сж печатани, азъ ги имамъ въ стенограма, и за да не ви отнемамъ времето, съобщавамъ ви, че това е точно онуй, което току-що ви казахъ.“

И така заседанието се вдигна, за да апелира правителството къмъ българския народъ да дойде на помощъ къмъ неговата малка армия, за да се справи съ злото.

В. Молловъ (д. сг): Прочетете самия протоколъ.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Пакжео ще го прочета.

В. Молловъ (д. сг): Не пакжео, а както е по стенограмата.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Ако времето не ме ограничаваше, щѣхъ да го прочета цѣлия.

В. Молловъ (д. сг): Има време. Касае се за такива приятни спомени!

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Следъ дълги изложения въ Брангелови афери и за други работи, Райко Даскаловъ разправя следното: (Чете) „Тази нощъ въ Кюстендилъ тѣ — блокаритѣ — сж нападнали властта — нападнали сж войската, нападнали сж българската администрация, нападнали сж и мирни граждани и сж извършили една вартоломеевска нощъ надъ българския народъ въ единъ градъ, който отетон само на нѣколко стотинъ километра отъ сърцето на България — нейната столица! — Н. Пждаревъ и М. Донсузовъ: Кои сж направили това, г. министре? — М-ръ д-ръ Р. Даскаловъ: Блокаритѣ. — Отъ лѣвицата и центъра: Докажете го! — М-ръ А. Оббовъ: Ще имъ донесатъ главитѣ да ги видите“. По-нататкъ Райко Даскаловъ казва: (Чете) „Вѣрно е, че и Ньойскиятъ договоръ носи една вина, голѣма вина, жестока вина спрѣмо народа ни; той му отне законитѣ средства за отбрана, за защита авторитета на законитѣ. — Ю. Вълковъ: — депутатъ отъ болшинството — Духътъ на народа не е умрѣлъ. — М-ръ д-ръ Р. Даскаловъ: Той отне въоръжената сила на страната, и войницитѣ, които действубаха въ Кюстендилъ, бѣха нови, не бѣха дори подготвени въ това изкуство. Ньойскиятъ договоръ носи голѣма вина, задето войската не можа“ и пр.

(Продължава да чете) „Недѣлчо Георгиевъ: Днесъ, когато става ачикъ тая работа и за слѣпитѣ, когато даже отъ Карлуково да изкарате нѣкой и той ще ви каже, че това е предателско дѣло нито на сърби, нито на гърци, нито на турци, а на българни, азъ питамъ правителството, ако не му е достатъчна официалната властъ да се справи съ туй положение, нѣма ли да апелира и да даде възможностъ на народа да се справи съ туй положение? (Ржкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ)“

„И азъ моля почитаемото правителство, заедно съ г. г. народнитѣ представители, да се съгласятъ да вдигнемъ днешното заседание за въ срѣда и, ако правителството апелира къмъ народа, азъ ви гарантирамъ, че вие ще имате най-късно въ срѣда вечерта справяне на българския народъ съ положението.“

По-нататкъ: (Чете) „Председателствуващъ Г. Марковъ: Които приематъ предложението на г. Недѣлчо Георгиевъ, да вдигнемъ заседанието за въ срѣда, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, . . .“ и заседанието се вдигна по тоя начинъ — които присѣдствуваха помнятъ този моментъ.“

Г-да! На следния день София осъмна съ нахлузитѣ банди, които още на гарата, слѣзали-неспѣзали, стреляха залпово по всички страни; навлѣзоха въ улицитѣ на града и тамъ стреляха. Спомняте си всички какъ София бѣше изтрѣпнала за моментъ, но така сжщо си спомняте всички, г-да, че на следующия день, безъ да срещнатъ нѣкакъвъ отпоръ отъ гражданството, тия господа си отидоха сами подъ тежестта на презрението и смѣха на гражданитѣ на София, които намѣриха въ себе си куражъ още първия день да излѣзатъ да се разхождатъ на улицата.

К. Кънчевъ (д. сг): Защо ги наричате „господа“? Тая пайка си отиде — кажете и туй-то.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): София ги покри съ презрение и тѣ си отидоха. Но на идване до София и на връщане отъ София, тѣ, както е известно на всички ви, нападнаха на нѣколко мѣста, на нѣколко гари, нѣколко частни жилища и дюкяни, обраха стокитѣ на хората, разнесоха ги до своитѣ села и всичко това ставаше отъ тѣхъ подъ командата на ония, които ги доведоха. А това бѣха хората на властта това бѣха или преоблечени началници и пристави, или даже непреоблечени такива. Така се получи едно варварско нашествие въ тия нѣколко пункта, организирано отъ оргнитѣ на самата властъ — нѣщо, което за жалостъ, само въ нашата страна ставаше, и то презъ миналия режимъ, нѣщо, което хвърли едно петно, единъ позоръ върху името на България.

Г-да! Непосредственитѣ виновници бидоха амнистирани отъ насъ, отъ нашата Камара. Що се отнася до жертвитѣ, днешното правителство, доколкото ми е известно, направя нѣщичко — то имъ даде нѣкакъвъ заемъ. Въ миналото, при дружбашитѣ, наистина, намѣриха се нанвни отъ пострадалитѣ, които се явиха като депутации тукъ, въ това Събрание, предъ тогавашния председателъ на Камарата Недѣлчо Атанасовъ и — азъ мога да ви увѣря, защото още въ сѣщия моментъ узнахъ неговия отговоръ — той имъ каза: „Това е проявление на народната воля и, следова-

телно, ние не можем да отидемъ противъ тая воля; ако ви обещаемъ, ако ви платимъ, то значи да отидемъ противъ волята на народа“. Съ такъвъ единъ принципъ той отговори. Днешното правителство, безспорно, разбира, че тържавата, въ лицето на нейните органи, има известна вина. Държавата, даже тогава, когато не съумѣе да запази имота и живота на гражданитѣ, носи своята виновност, а колко повече, когато недостойни нейни органи сж организирани шайки, съ които нападат на гражданитѣ щети.

Но какво въ сщностъ се направи за тия хора? Даде имъ се пбкакъвъ заемъ, който, макаръ и да се изплаща на срокове за десетъ години, твърде много тежи на пострадалиитѣ, защото никой отъ тѣхъ не пострада за друго, а само затуй, защото бѣше човѣкъ съ политическо убеждение, противно на дружбаитѣ, защото не случайно пострадаха все хора отъ тѣи нареченитѣ бивши блокари.

Тукъ се касае, г-да, не за милостъ, не за едно благоволение, което държавата или Камарата трѣбва да излѣе върху тия нещастни пострадали, а за едно задължение на държавата; тукъ не се касае за случай какъвто бѣше тоя въ Браца, където едно общо бедствие, единъ пожаръ нанесе щети на хората и държавата веднага побърза и ги обезвреди съ една сума отъ 70 милиона лева — тукъ се касае при това за много по-малка сума. Отъ сведенията, които събрахъ отъ Вътрешното министерство, по препишитѣ образувани за случая, касае се за една сума отъ около 3 милиона лева. Азъ съмъ увѣренъ, че ако пострадалиитѣ се отнесатъ до съдилищата, тѣ ще иматъ всичкото основание да осъдятъ държавата. Бива ли, обаче, тя да остави работата да отиде дотамъ, че да бѣде изправена на скамейката на подсѣдния и да се докаже документално, че органи на властѣта сж извършили тѣзи дѣяния?

Касае се, прочее, да се обезвредятъ хора, на които самата държава, въ лицето на оибан органи, които тогава я представляваха, е нанесла тѣзи щети.

За да бѣде по-ясно на почитаемото Събрание, както и на правителството, до каква степенъ и самитѣ общински управления съдействаха, за да се събератъ, организиратъ, и изпратятъ тѣзи тълпи, азъ ще ви прочета една заповѣдъ, оригинална, отъ с. Телишъ, издадена отъ кмета на общината, тогава председателъ на трияченна комисия, Кръстю Стояновъ Петковъ, която заповѣдъ гласи така: (Чете)

„Заповѣдъ № 1.

„1. Днесъ, 5 декември 1922 г., отъ 7 ч. сутринтъта се обявява селска орашкова мобелизация; (Смѣхъ верѣдъ сговориститѣ).

„2. Сжщо обявявамъ селска диктатура; (Смѣхъ верѣдъ сговориститѣ)

„3. Всички кръчми да бѣдатъ затворени до второ нареждане;

„4. Забраляватъ се седѣнкитѣ и събрането на повече отъ 3 лица, къде и да е;

„5. Който не изпълни горната ми заповѣдъ ще бѣде арестуванъ и предаденъ“ — на кого мислите? — „на мѣстния акционеренъ комитетъ, за наказанията ще ставатъ въ 24 часова време, съгласно заповѣдта“ — коя мислите? — „№ 3 отъ II. П.“ — постоянното присѣствие.

Вие виждате какво смѣнение на партийната, държавната и общинската властъ имаше, че официално кметовѣтѣ се основаваха на заповѣдитѣ, издадени отъ постоянното присѣствие на Земледѣлския сѣюзъ, и учредяваха диктатура, най-важното — обявяваха мобелизация.

К. Николовъ (д. сг.): Имашъ грѣшка — мобелизация.

С. Василевъ (д. сг.): Има разлика между мобелизация и мобелизация.

Ц. Бръшляновъ (д. сг.): Да, обявяваха мобелизация!

И азъ ви увѣрявамъ — поне отъ нашитѣ села зная това — че насила сж закарвани хора отъ тамъ до гарата и качвани на треноветѣ. Азъ зная, че единъ такъвъ случай имаше на Червентъ-Бръгъ. Така събрали около 300 души сж стояли цѣль денъ тамъ и не сж искали да се качатъ на треноветѣ. Чакъ когато се разбира, че Кюстендилъ е свободенъ, когато се разбира, че въ София нѣма да има никакво нападение отъ автономисти и не зная какви сж, и следъ като бѣше дошла телеграма отъ Райко Даскаловъ да не идватъ, чакъ тогава всичкитѣ 300 души грабнаха пушкитѣ и ревнаха: „ще вървимъ, ще вървимъ“. И преди да се качатъ, г-да, на треноветѣ, направиха на решето съ пушкитѣ единъ вагонъ пѣленъ съ бирени чебреца. Повдигна се куража,

повдигна се ентузиазъма на тѣзи хора и на шесто число дойдоха тукъ, когато другитѣ отъ тукъ вече се връщаха. Всичко това ставаше не само подъ носа, както се казва, на властѣта, по то бѣше явно организирано отъ нея. Интифата се даде отъ тукъ на четвърто число, когато се вдигна заседанието, за да се анелира къмъ българския народъ за помощъ.

При това положенне, отъ една страна, и следъ като, отъ друга страна, ние амнистирахме виновнитѣ, може ли да не се помисли и за жертвитѣ на този нечуванъ вандализъмъ, организиранъ отъ самата държавна властъ? И по-неже се касае за една нищожна сума, азъ се надѣвамъ, че почитаемото правителство, колкото и нашата държава да е въ трудно финансово положенне, ще съумѣе да облекчи положението на тѣзи хора не само съ една отсрочка на дадения имъ заемъ, но и съ едно обезщетение, макаръ и минимално.

К. Николовъ (д. сг.): Не могатъ ли виновнитѣ да платятъ това обезщетение, г. Бръшляновъ?

Председателътъ: Има думата г. министъръ-председателътъ.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Молятъ отговоръ ще бѣде много кратъкъ, защото, да се спирамъ на тази случка повече, значи да ви пренеса въ единъ моментъ, когато България бѣше само позорена и позорена по начинъ, какъвто нито единъ културелъ народъ не познава.

На питането на г. Бръшлянова мога да отговоря следното. Презъ м. августъ правителството по своя инициатива нареди едно изучаване на този въпросъ и прати специална комисия, която на мѣстата, където имаше потърпевши, да изучи размѣра на нанесенитѣ щети. И наскоро следъ това държавата, по нареждане на правителството, отпусна на потърпевшитѣ заеми до 70% срещу нанесенитѣ загуби съ 6% лихва. Цѣлата сума, която се отпусна, възлиза на сжмнната цифра 3 милиона лева. Правителството въ този моментъ може да облекчи положението на потърпевшитѣ само съ това като отсрочи изплащанията на отпуснатитѣ имъ заеми, а когато финансовото положение на държавата ни позволи, можемъ да направимъ и други по-големъ улеснения — това заявихъ и на нѣкои отъ потърпевшитѣ, които се явиха при менъ, това заявявамъ и тукъ.

Това мога да отговоря. Като имате предъ видъ какво е положението на държавата, повече отъ това въ този моментъ асж не ни е и възможно да направимъ. При тази малка лихва, която се плаща, ще наредимъ да стане още сега една отсрочка на изплащанията; другото ще се постареемъ да направимъ по-късно, при първа възможностъ. (Ръжковѣскания отъ сговориститѣ)

В. Молловъ (д. сг.): За смѣтка на постоянното присѣствие на Земледѣлския сѣюзъ.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Нѣмамъ нищо противъ, ако се внесе едно законодателно предложение.

Председателътъ: Има думата г. Бръшляновъ, за да каже доволенъ ли е отъ отговора на г. министъръ-председателя.

Ц. Бръшляновъ (д. сг.): Доволенъ съмъ.

Председателътъ: Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ, а именно трето четене законопроекта за продължаване срока на изплащане на отпуснатитѣ взаимнообразно помощи на пострадалиитѣ отъ експлозията на 5 януарий 1923 г. въ ул. „Антимъ I“ софийски жители.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ Г. Семерджиевъ (д. сг.): (Прочита изцѣло законопроекта, безъ измѣнение)

Председателътъ: Ще поставя на гласуване прочетенъ законопроектъ. Ония отъ васъ, които приематъ на трето четене законопроекта за продължаване срока за изплащане на отпуснатитѣ взаимнообразно помощи на пострадалиитѣ отъ експлозията на 5 януарий 1923 г. въ ул. „Антимъ I“ софийски жители, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема. (Вж. приложение № 2, Т. II)

Минаваме къмъ втората точка отъ дневния редъ — трето четене на законопроекта за измѣнение на закона за подпо-

магане пострадалитѣ отъ наводнението въ гр. Сливенъ презъ 1921 г. и на чл. 10 отъ закона за допълнителния извънбюджетенъ (свръхсметенъ) кредитъ къмъ бюджетитѣ за финансовата 1922/1923 г. отъ 3 януарий 1923 г.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретарь Г. Семерджиевъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта, безъ измѣнение)

Председатель: Ще поставя на гласуване прочетения законопроектъ. Ония отъ васъ, които приематъ на трето четене законопроекта за измѣнение на закона за подпомагане пострадалитѣ отъ наводнението въ гр. Сливенъ презъ 1921 г. и на чл. 10 отъ закона за допълнителния извънбюджетенъ (свръхсметенъ) кредитъ къмъ бюджетитѣ за финансовата 1922/1923 г. отъ 3 януарий 1923 г., както се прочете, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема. (Вж. приложение № 3, Т. II).

Минаваме къмъ третата точка отъ дневния редъ — трето четене на законопроекта за освобождаване гаранцитѣ на чиновницитѣ, служили при учрежденията, които сж се помѣщавали въ държавното здание въ гр. Мехомия, презъ времето отъ 1 януарий 1913 г. до 23 февруарий 1920 г. включително, което здание е било опожарено отъ пожара избухналъ въ него на 23 срещу 24 февруарий 1920 г.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретарь Г. Семерджиевъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта, безъ измѣнение)

Председатель: Ще поставя на гласуване прочетения законопроектъ. Ония отъ васъ, които приематъ на трето четене законопроекта за освобождаване гаранцитѣ на чиновницитѣ, служили при учрежденията, които сж се помѣщавали въ държавното здание въ гр. Мехомия, презъ времето отъ 1 януарий 1913 г. до 23 февруарий 1920 г. включително, което здание е било опожарено отъ пожара, избухналъ въ него на 23 срещу 24 февруарий 1920 г. както се прочете, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема. (Вж. приложение № 4, Т. II)

Минаваме къмъ четвъртата точка отъ дневния редъ — трето четене на законопроекта за освобождаване гаранцитѣ на всички сѣдебни пристави, служили при бившия Ксантійски, а сега Кърджалийски изпълнителенъ участъкъ, за време отъ 1 януарий до 31 юлий 1915 г. включително.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретарь Г. Семерджиевъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта безъ измѣнение)

Председатель: Ще поставя на гласуване прочетения законопроектъ. Ония отъ васъ, които приематъ на трето четене законопроекта за освобождаване гаранцитѣ на всички сѣдебни пристави, служили при бившия Ксантійски, а сега Кърджалийски изпълнителенъ участъкъ, за време отъ 1 януарий до 31 юлий 1915 г. включително, изцѣло, както се прочете, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема. (Вж. приложение № 5, Т. II)

Минаваме къмъ точка пета отъ дневния редъ — второ четене на законопроекта за измѣнение и допълнение на чл. чл. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8 и 9 отъ закона за депозиране на печатни и литографни произведения въ народнитѣ библиотеки.

Моля г. секретаря да докладва законопроекта.

Секретарь Г. Семерджиевъ (д. сг): (Чете)

„ЗАКОНЪ

за измѣнение и допълнение на чл. чл. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8 и 9 отъ закона за депозиране на печатни и литографни произведения въ народнитѣ библиотеки“.

Председатель: Ония отъ васъ, които приематъ заглавнието на законопроекта както се прочете, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретарь Г. Семерджиевъ (д. сг): (Чете измѣненията на чл. 1 — вж. приложение № 8, Т. I)

Председатель: Ще поставя на гласуване измѣненията на чл. 1 отъ закона. Ония отъ васъ, които приематъ тѣзи измѣнения на чл. 1 тѣй, както се прочетоха, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретарь Г. Семерджиевъ (д. сг): (Чете измѣненията и допълненията на чл. 3 отъ закона — вж. приложение № 8, Т. I)

Председатель: Ще поставя на гласуване измѣненията и допълненията на чл. 3 отъ закона. Ония отъ васъ, които приематъ тѣзи измѣнения и допълнения тѣй, както се прочетоха, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретарь Г. Семерджиевъ (д. сг): (Чете измѣненията и допълненията на чл. 4 — вж. приложение № 8, Т. I)

Председатель: Ще поставя на гласуване измѣненията и допълненията на чл. 4 — вж. приложение № 8, Т. I) приематъ тѣзи измѣнения и допълнения тѣй, както се прочетоха, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретарь Г. Семерджиевъ (д. сг): (Чете измѣненията и допълненията на чл. 5 — вж. приложение № 8, Т. I)

Председатель: Ще поставя на гласуване измѣненията и допълненията на чл. 5 отъ закона. Ония отъ васъ, които приематъ тѣзи измѣнения и допълнения тѣй, както се прочетоха, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретарь Г. Семерджиевъ (д. сг): (Чете измѣненията и допълненията на чл. 6 — вж. приложение № 8, Т. I)

Председатель: Ще поставя на гласуване измѣненията и допълненията на чл. 6 отъ закона. Ония отъ васъ, които приематъ тѣзи измѣнения и допълнения тѣй, както се прочетоха, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретарь Г. Семерджиевъ (д. сг): (Чете измѣненията на чл. 7 — вж. приложение № 8, Т. I)

Председатель: Ще поставя на гласуване измѣненията на чл. 7 отъ закона. Ония отъ васъ, които приематъ тѣзи измѣнения тѣй, както се прочетоха, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретарь Г. Семерджиевъ (д. сг): (Чете измѣненията и допълненията на чл. 8 — вж. приложение № 8, Т. I)

Председатель: Ще поставя на гласуване измѣненията и допълненията на чл. 8 отъ закона. Ония отъ васъ, които приематъ тѣзи измѣнения и допълнения тѣй, както се прочетоха, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретарь Г. Семерджиевъ (д. сг): (Чете измѣненето на чл. 9 — вж. приложение № 8, Т. I)

Председатель: Ще поставя на гласуване измѣненето на чл. 9 отъ закона. Ония отъ васъ, които приематъ измѣненето на чл. 9 тѣй, както се прочете, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Г. г. народни представители! Минаваме къмъ шестата точка отъ дневния редъ — второ четене законопроекта за допълнение на чл. 91 отъ закона за подобрене земледѣлското производство и опазване на полскитѣ имоти.

Секретарь Г. Семерджиевъ (д. сг): Този законопроектъ е изпратенъ въ комисията по предложението на г. Данаиловъ.

Председатель: Тогава минаваме къмъ седмата точка отъ дневния редъ — второ четене на законопроекта за експлоатацията на държавнитѣ каменновжглени мини въ Владайско-Мошино-Чернишката котловина — (продължение разискванията).

Има думата народниятъ представител г. Петко Стайновъ, за да довърши речта си.

П. Стайновъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Около въпроса за даване автономия на мината „Черникъ“ сж се създали много легенди, а най-голтмата, на която наблѣгнахъ вчера, е, че съ автономията се целѣло да се даде мината „Черникъ“ на частни капиталисти. Въ сжщностъ онова, което цели законопроекта, не е никакво предаване мината въ рѣцетѣ на частни капиталисти, а се касае

само за преобразуване методите на експлоатацията. Не се касае за никаква голѣма, съдбоносна реформа, за никакво отчуждаване на мината „Перник“, а се касае да се внесе единъ по-другъ духъ, единъ индустриаленъ духъ въ експлоатацията на мината. Голѣмиятъ упрѣкъ, който се прави на досегашната експлоатация, е за бюрократичността ѝ, а съ настоящия законопроектъ ние искаме да се приближи начинътъ на експлоатиране на мината „Перникъ“ къмъ начина на експлоатиране частнитѣ индустрии. Кои сж принципитѣ, които господствуватъ въ частната експлоатация? На първо мѣсто е съществуването на едно търговско смѣтководство. Двойното счетоводство, което се употребява въ всички индустриални предприятия, обикновено предполага боравене съ четири смѣтки: смѣтка капиталъ, смѣтка резерви, смѣтка амортизация и накрая смѣтка загуби и печалби. Вследствие комбинацията на всички тия смѣтки, оизи, който иска да следи предприятието, може всѣки моментъ да види какъ отива то, може всѣки моментъ да открие неговитѣ грѣшки само чрезъ едно съпоставяне на смѣтките. Подобно нѣщо въ държавнитѣ предприятия не съществува. Двойното счетоводство дава въ рѣцетъ на оизи, който е поставенъ да наблюдава минно или друго предприятие, цусола, компасъ, за да може въ всѣки моментъ да опредѣли какъ отива експлоатацията въ предприятието. Счетоводството, което се води въ държавнитѣ предприятия, по-скоро прилича на едно бакалско, най-просто счетоводство: толкова получено и толкова изразходвано. Съ това счетоводство не може да се направятъ една проверка за начина на вървежа на службата. Индустриалната експлоатация предполага също даванетоъ възможностъ на управителнитѣ тѣла да си служатъ съ заеми. Заемитѣ, г-да, е етапалъ една напълна нужда за модернитѣ предприятия, той не е една опасностъ за тѣхъ. Едно модерно предприятие не може да съществува безъ възможността да сключва лесно малки и голѣми заеми. Заемътъ не е нищо друго, освенъ единъ способъ да може предприятието веднага да се приспособи къмъ новитѣ изнамѣрвания; като намѣри веднага капиталъ, да се снабди съ новитѣ изнамѣрвания, да си купи нови машини, и по тоя начинъ да бъде поставено въ възможностъ да се бори съ конкуренцията и да предотвратява всички загуби. Въобще заемътъ е необходимъ за всѣко модерно предприятие. Значи, ако искаме едно държавно предприятие да върви добре, ние трѣбва да му дадемъ възможностъ да сключва заеми. Разбира се, тукъ не се касае, както изтъкнаха предговорившитѣ г. Лячевъ и други, за едно безконтролно сключване на заеми въ чужбина, а тукъ се касае за сключване на заеми отъ Народната банка или отъ контролирани отъ държавата кредитни учреждения.

Най-после, въ индустриалната експлоатация се обръща особено внимание на избора на директоръ. Въ едно частно индустриално предприятие директорътъ не се избира никога съ огледъ на коя партия принадлежи или какви политически убеждения изповѣдва. Той се взема вънъ отъ всѣкаква иерархия, неговата задача е вънъ отъ всѣкакви шатни таблици. Трѣбва ли на едно държавно индустриално предприятие единъ добъръ директоръ, единъ добъръ техникъ, то трѣбва да го намѣри кждето и да било, и, ако трѣбва, ще му даде заплатата даже вънъ отъ шатнитѣ таблици, защото той е душата на предприятието. Годишното събрание на едно акционерно дружество има предъ очи баланса на предприятието, има предъ очи смѣтката „загуби и печалби“. И когато управителниятъ съветъ очертава една програма за бъдещето предъ акционеритѣ, той се ръководи отъ смѣтката „загуби и печалби“ и се съобразява съ нуждитѣ и констатиранитѣ недостатѣци въ предприятието. Какво имаме въ едно държавно предприятие? Ние имаме само бюджетъ, имаме само предвиждания, по реализацията, която ще се осъществи, ние я виждаме много по-късно, когато е късно да вземемъ съответнитѣ мѣрки и да правимъ съответнитѣ подобрения. Ние трѣбва да поставимъ държавнитѣ предприятия въ възможностъ да могатъ въ всѣки моментъ да се справятъ съ своето положение, съ осъществяването на своитѣ разходи, на своитѣ предвиждания и въобще да могатъ навреме да взематъ съответнитѣ мѣрки.

И тъй, държавнитѣ предприятия, за да могатъ да бъдатъ поставени въ възможностъ да даватъ печалби, за да могатъ да бъдатъ рационално експлоатирани, за да могатъ да се борятъ съ конкуренцията, нужно е да се приближатъ до начина на експлоатацията на частнитѣ предприятия. Ето, само това е целта на настоящия законопроектъ — нищо повече. И мене ми се струва, че не трѣбва да се мисли какъ съ този законопроектъ се прави нѣкакво

преобразование, че мината „Перникъ“ се поставя съ главата надолу. Съ този законопроектъ се прави чисто и просто едно техническо подобрене. Най-после това не е толкова голѣма, страшна и опасна реформа. Ще ви кажа, че подобенъ начинъ на експлоатация съществува вече въ България. Вземете, напр. Българската народна банка — тя не е ли едно автономно учреждение? Това се признава отъ всички компетентни учреждения у насъ. Върховниятъ административенъ съдъ е призналъ, че Българската народна банка е единъ автономенъ кредитенъ институтъ, който съществува като отдѣлна юридическа личностъ и като така тя влиза въ договори съ частни лица и съ държавата. И Върховниятъ касационенъ съдъ признава също, че по отношение на сдѣлките, които сключва Българската народна банка въ кръга на своята дейтелностъ, тя е едно обикновено банково учреждение. Виждате, г-да, че принципътъ за автономията е билъ приетъ за Българската народна банка. Нима ние не виждаме добритѣ страни на Българската народна банка? Можете ли си представи какво щѣше да представлява Българската народна банка, ако тя бѣше оставена съ пълната бюрократия и съ пълната иерархическа стѣла, каквато има въ Министерството на финанситѣ? Нима тогава тя би могла да се развие до мошъта, която има днесъ — да бъде едно влиятелно кредитно учреждение не само въ България, но дори и въ чужбина? Не можеше, г-да. И ако Българската народна банка въ 1885 г. е направила една добра стѣлка, то е именно това, че отъ тази година се затвърди нейната автономия, и благодарение на нея Българската народна банка можа да въведе въ себе си единъ банкерски, единъ търговски духъ, който ѝ даде възможностъ да се развие. Ето това искаме и за мината „Перникъ“: да ѝ дадемъ по-другъ духъ, търговскитѣ духъ, който го има въ частнитѣ индустриални предприятия. По слѣщия начинъ, по който се е развивала Българската народна банка, да може да се развие и мината „Перникъ“, като промѣнитѣ сегашния начинъ на експлоатацията ѝ. Нѣкоя казватъ: мината „Перникъ“ изпълнява една служба отъ голѣмъ общественъ интересъ и при нейната експлоатация трѣбва да се гледа именно обществения интересъ. Безспорно, ние не искаме мината „Перникъ“ да я направимъ съвършено независима отъ държавата — далечъ е отъ насъ подобна мисълъ. Но не е ли по-страшно за обществения интересъ, ако оставимъ мината „Перникъ“ безъ контролъ? Не е ли по-страшно за България и за нейното бъдеще, ако оставимъ мината „Перникъ“ всѣка година да черпи отъ бездѣлнитѣ джобове на държавния бюджетъ, безъ да можемъ да държимъ смѣтката? Обществениятъ интересъ нѣма ли да бъде повече застрашенъ, ако оставимъ мината „Перникъ“ въ положение на бюрократизъмъ, който я тормози и не ѝ позволява да се развива? Естествено, че индустриално предприятие, каквото е мината „Перникъ“, трѣбва да бъде експлоатирано по индустриаленъ начинъ.

И друго едно държавно предприятие — желѣзницитѣ — също така би трѣбвало да дойде денъ да бъде експлоатирано по индустриаленъ начинъ. Това е било констатирано много пъти въ Министерството на желѣзницитѣ. Ето какво ние една заповѣдь отъ 13 януарий 1922 г. по Министерството на желѣзницитѣ, подписана отъ сегашния главенъ директоръ г. Каракашевъ. (Чете). „Отъ създаванетоъ на Българскитѣ държавни желѣзници почти невъзможно е било да се прецени, рентири ли се вложения въ тѣхъ капиталъ и иматъ ли тѣ печалба или загуба и въ каквъ размѣръ. Желѣзницитѣ трѣбва да си видятъ смѣтките, като отдѣлно стопанско предприятие, и да се погрижатъ да покриватъ поие разходитѣ си и лихвитѣ, съ амортизация на вложения въ тѣхъ капиталъ.“

Виждате, че нуждата отъ една автономия на желѣзницитѣ е била съзната отъ техническитѣ лица, които сж поставени пачело на желѣзницитѣ у насъ. И отъ мината „Перникъ“ отъ години наредъ се е искало въвеждането на двойно счетоводство, въвеждането на индустриалния начинъ на производството. Вследствие на това искане е билъ издаденъ единъ правилникъ за счетоводството на мината „Перникъ“. По този начинъ двойното счетоводство, което отличава, което характеризира частнитѣ предприятия, е било въведено вече въ мината „Перникъ“. Наистина, досега не е имало възможностъ туй счетоводство да се развие докрай, защото до денъ днешенъ нѣма направенъ инвентаръ на мината, за да преценимъ колко капиталъ е вложенъ въ нея, а това е основата на всѣко търговско счетоводство, на всѣко двойно счетоводство. Но крачката е направена и въпросътъ се касае да оформимъ тая крачка съ единъ законъ и да я допълнимъ, като дадемъ автономия на

мина „Перник“. Така че ония господа, които се боят, че ще направим някаква грамадна катастрофална реформа, ония господа, които викат, че има още много да се изучава, много се дължат. Двойното счетоводство е вече приложено въ мната „Перник“, автономия има Българската народна банка, от 4—5 години се изучава въпросът да се даде автономия на железниците. Въобще въпросът е достатъчно изучен и се касае да се оформи съ един законъ част по-скоро, за да се създаде едно отговорно тѣло, едно автономно тѣло, което да може да ръководи въ новъ духъ предприятието мина „Перник“.

Какво искаме още да въведемъ въ мната „Перник“, освенъ въвеждането на двойното счетоводство? Ние искаме онѣзи, които сж поставени начело на управлението, да бъдатъ много повече отговорни, отколкото сж сега; ние искаме онѣзи, които иматъ инициативата, онѣзи, които управляватъ, да отговарятъ. Ние искаме да създадемъ една отговорност и за техническите лица, които, както казахъ и вчера, до днешенъ стоятъ скрити въ тъмнината на канцеларията; ние искаме да ги измъкнемъ отъ забвения, въ което се палятъ въ канцеларията, да имъ дадемъ инициатива, но да иматъ и отговорност. Ние искаме политическата отговорност да се запази за политиките, макаръ въ много случаи да е излюзорна тая отговорност на политическите лица. Ние искаме за техническите лица, за организаторите да има една техническа и икономическа отговорност.

Управителниятъ съветъ, като е отговоренъ, трѣбва да получи и инициатива, тѣсно, което при досегашния нашъ бюрократизъмъ не бѣше възможно. Управителниятъ съветъ въ една държавна индустриална служба трѣбва естествено да се посочи отъ държавата, защото нѣма кой другъ да посочва управителния съветъ. Държавата, ако щете Народното събрание, представлява нѣщо като събрание на акционери на едно голѣмо дружество — разбира се съ всички резерви, които трѣбва да се направятъ въ случая — и тя трѣбва да упражнява единъ върховенъ контролъ. Този контролъ държавата или това голѣмо събрание, наречено Парламентъ, упражнява чрезъ назначаване на управителния съветъ. Но този управителенъ съветъ, за да може да се проникне отъ новия духъ на времето и да бѣде свободенъ въ своята инициатива, трѣбва да бѣде несмѣлиемъ, нѣщо, което проектите предвижда. Освенъ туй, единъ законъ, а не временна наредба, не временни увлѣчение на тази или онази партия, на този или онзи министъръ, трѣбва да опредѣли властта, съ която разполага управителния съветъ. Като се опредѣлятъ съ единъ законъ атрибутите на управителния съветъ, дава му се свобода да действа, дава му се възможност да се проявява и да развие инициатива. Държавата не се лишава отъ своя контролъ върху инициативите на управителния съветъ. Макаръ той да е автономно тѣло, за държавата се запазва единъ контролъ надъ мброурицията, която взема. По какъвъ начинъ? Общината у насъ, споредъ конституцията, е единъ автономенъ институтъ, обаче автономията на общините — това се признава днесъ отъ всички — не изключва свършено намѣсата на централната държавна властъ при известни случаи. У насъ има цѣла система на контролъ на общините. Споредъ закона, окръжниятъ управителъ има право да отмени известни решения на общинския съветъ. Ами ние не искаме нищо друго, освенъ тази система на контролъ, която съществува за общинските съвети, да я въведемъ и за това автономно предприятие, каквото ще бѣде мната „Перник“. Естествено, Министерскиятъ съветъ ще се мѣни въ дѣлата на управителния съветъ на мната въ много рѣдки случаи. Тамъ има назначенъ отъ държавата единъ управителенъ съветъ, който ще има инициативата и който ще взема решения, но когато се наложи на Министерския съветъ да отмени нѣкое решение — както предвижда законопроектъ въ чл. 24 — той може да се намѣни и да отмени, да анулира това решение на управителния съветъ. Това ще бѣде, разбира се, въ много рѣдки случаи. Съ това, разбира се, Министерскиятъ съветъ предъ всички ще ангажира своята отговорност.

Най-после въ полза на даване автономия на мната „Перник“ ни говори и чуждата практика. Нѣкои господа изтъкнаха примѣри отъ Чехословакия и Австрия. Въ нѣкои държави сж отишли много по-далечъ, отколкото ние искаме, турили сж държавните предприятия подъ управлението дори на частни предприятия. Напр. въ Рурската областъ Германската държава притежава една трета отъ мините, обаче тия държавни мини, които сж държавни предприятия, влизатъ въ общия консорциумъ на герман-

ските мини отъ Рурската областъ, които се управлява отъ единъ частенъ управителенъ съветъ. Нима германците сж събрали, като сж допуснали държавните мини да влизатъ подъ управлението дори на частни лица? Напротивъ, мините сж се развили извънредно много благодарение на туй, че тѣ сж били автономни и сж били поставени при условия да се ръководятъ по чисто индустриаленъ начинъ. Въ Франция на нѣколко пъти сж били приготвяни такива проекти и сега, въ денъ днешенъ, има два законопроекта въ камарата: единиятъ за автономията на държавните железници, които достатъчно сж автономизирани и днесъ дори, и вториятъ — за автономията на пощите, телеграфите и телефоните. Министъръ Лафонъ самъ е направилъ предложението за даване автономия на пощите, телеграфите и телефоните. Въ 1917 г. единъ декретъ за електрическите инсталации на общините предвижда да не се даватъ тѣ въ рѣцетѣ на общините, а да се даватъ въ рѣцетѣ на управителните съвети, които се назначаватъ отъ общините, и въ тия управителни съвети да не бѣде назначаванъ нито единъ общински съветникъ. Кое е накарало французкото правителство да даде управлението на такива обществени предприятия, каквито сж общинските електрически инсталации, въ рѣцетѣ на единъ управителенъ съветъ, а да не ги остави въ рѣцетѣ на общинската бюрократия? Накарала го е нуждата, за всѣко едно индустриално предприятие, дори когато е държавно, да се съобразява съ индустриалния начинъ на производството, въ него да вѣе индустриализъмъ, въ него да вѣе духътъ на модерните индустриални принципи.

Азъ ви цитирахъ отдеде случая съ Българската народна банка, която е тоже единъ примѣръ у насъ, че може да се създаде съ успѣхъ единъ такъвъ автономенъ институтъ.

Значението на законопроектъ е съвсемъ ограничено. Ние не се съгласяваме съ господата, които излѣзоха да поддържатъ тукъ, че трѣбва да се отиде до край, да се откажатъ свършено отъ държавата държавните предприятия и да се дадатъ въ рѣцетѣ на синдикатите. Има едно такова течение въ Франция, наречено административенъ синдикализъмъ, което иска да даде управлението на държавните предприятия въ рѣцетѣ на синдикати, на хора избрани отъ синдикатите, и цѣлата държава да не представлява нищо друго освенъ една синдикална федерация. Такова нѣщо ние не можемъ да приемемъ, защото смѣтамъ, че не сж само работниците въ едно държавно предприятие, които трѣбва да диктуватъ начините на производството и цените. Има единъ общественъ интересъ, има единъ държавенъ интересъ и той трѣбва да господствува въ тия предприятия. Ако оставимъ мната „Перник“, както искатъ нѣкои господа, да я управляватъ само работниците, ние може би ще се намѣримъ предъ една финансова катастрофа на мната „Перник“, защото работниците ще гледатъ само своите интереси и нѣма да могатъ да съгласуватъ своите лични интереси съ обществените интереси — да имаме евтини вжглища и рационално експлоатиране на мната. Ние искаме да отсградимъ партизанството отъ мната и затуй я правимъ автономна. Ако предоставимъ на работниците да управляватъ мната, ние ще вкараме партизанството съ още по-голяма сила вътре: ще се борятъ партиите помежду си, кои да вземе управителния съветъ, и когато нѣкоя партия вземе управителния съветъ, чрезъ своя синдикал, да прогонятъ всички, които не сж отъ нейната партия и по туй начинъ да имаме едно безконтролно разграбване на мната. Подобенъ единъ икономически или синдикаленъ федерализъмъ ние не можемъ да допуснемъ.

Ние не можемъ, обаче, да допуснемъ да продължи и досегашното експлоатиране чрезъ бюрократическата система. Ние поемаме срѣдния пътъ, който ни сочатъ западните европейски държави, които ни сочатъ модерната индустрия, новиятъ духъ въ днешно време. Автономната държавна служба, като се ръководи отъ свършенни начини на производството, които сж възирани въ индустрията, ще може въ всѣки моментъ да ни дава смѣтка за загубите и печалбите, и когато има загуби тя ще прибѣгне къмъ своите резерви. И ние даваме автономия на мната „Перник“, за да не допуснемъ тя постоянно да черпи отъ бездѣния бюджетъ на държавата, а да чувствува една отговорност, когато тя не има да посѣгне на своите собствени резерви, които за напредъ ще трѣбва да съществува. Тогава отъ управителния съветъ, отъ ония, които сж на чело на мната, ще се търсятъ начини да покриватъ голѣмите разходи, които би направила евентуално мната.

Сега ние знаем какъ всѣка година мината се явява съ единъ голѣмъ бюджетъ — толкова чиновници, толкова надничари, толкова за да купи тази или онази машина — и ние не сме въ състояние да направимъ никакъвъ контролъ, управлението на мината не чувства никаква отговорност, то знае, че ние ще гласуваме, ако не 300, 200 милиона лева. Но сега нѣма да бѣде така. Ако тя загуби, тя ще изчерпи своитѣ резерви и всѣки моментъ ще чувствува какъ спадатъ нейнитѣ резерви, и това ще бѣде барометъръ за нейното управление. А ако се явятъ печалби, тогава държавата, която е вложила първоначалния капиталъ, която е собственикъ на мината, ще има право да разчита на дивиденди. Ето какво искаме ние да постигнемъ съ този законопроектъ.

Специално по законопроекта, въ отдѣлнитѣ му членове могатъ да бѣдатъ направени нѣкои подобрения. Азъ отъ своя страна, когато ще се разисква законопроектъ членъ по членъ, си запазвамъ правото да направя известни поправки, които считамъ, че ще бѣдатъ въ полза на самата експлоатация на мината. Обаче за сега азъ моля да се приеме по принципъ законопроектъ, като се смѣта, че не се прави нѣкаква съдбоносна реформа съ мината, че не се обръща съ главата надолу, а чисто и просто се възприематъ само новитѣ индустриални начини на производство, които сж вече възприети на западъ. Съ туй ще спасимъ мината „Перникъ“ отъ бюрокрацията и ще ѝ позволимъ да се развие като едно свободно, като едно мощно индустриално предприятие. (Ръкоплѣскания отъ говорителитѣ)

Председателъ: Г. г. народни представители! Спикътъ на ораторитѣ по разглеждания законопроектъ се изчерпи, поради това обявявамъ дебатитѣ по тоя законопроектъ за привършени.

Понеже г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда е застъпникъ днесъ, поради присъствението въ София на директора на Международното бюро на труда, г. Албертъ Тома, той ще може да се изкаже по законопроекта въ утрешното заседание.

Министъръ Ц. Бобошевски: И азъ утре ще говоря.

Председателъ: Понеже и другитѣ законопроекти отъ дневния редъ сж все по Министерството на търговията, а г. министърътъ ще отсъствува, то предлагамъ да минемъ само още следнитѣ две точки отъ дневния редъ, а именно първо четене на законопроекта за признаване права на индустриална концесия за производство на захаръ на Чарль Б. Андриусъ и на Д. Байновъ и на законопроекта за признаване права на индустриална концесия за производство на циментъ на акционерното дружество „Крумово“.

Моля г. секретаря да прочете първия законопроектъ.

Секретаръ Г. Семерджиевъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта, заедно съ мотивитѣ къмъ него — вж. приложение № 10, Т. I)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Данаиловъ.

Г. Данаиловъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Законътъ за насърчение на мѣстната индустрия наистина предвижда, што да се даватъ концесии — и то по законодателенъ редъ — на онѣзи хора, които въ областта на индустрията ще могатъ да сътворятъ нѣщо полезно за народното стопанство на България. Бившиятъ министъръ на търговията г. Бобошевски — не ще съмнение, предполагамъ, че и сегашниятъ г. Христовъ, възприема този законопроектъ — ни внася законопроектъ за такъва две концесии — едната на българския гражданинъ Димитъръ Байновъ, а другата на Чарль Б. Андриусъ, английски подданикъ, за производство на захаръ, т. е. изключително право на производство на този продуктъ въ една дадена област, или още по-точно — монополъ на тази индустриална работа въ дадена област. Ние имаме концесии на захаръ въ Бургасъ, Пловдивъ, въ Горна-Орѣховица, Русе и София — всичко петъ концесии сж въ България. Сега се искатъ още две нови. Азъ като икономистъ трѣбва да ви кажа, че мога да се изсмѣя на това искане, въ гр. Троянъ и Тетевенъ, по Балкана, където не може да расте цвекло, да се създава захарна индустрия. Концесионерътъ — може би ще произвежда захаръ отъ другъ продуктъ — отъ сладката напратъ напр.!

Азъ ще моля, безъ да влизамъ въ подробности, или г. министърътъ да оттегли този законопроектъ, или, ако той

не го оттегли, да гласуваме противъ него по две съображения.

Първо, защото на 31 декемврий 1925 г. изтича действието на закона за насърчение на мѣстната индустрия, по който се даватъ привилегии и концесии, и следователно днесъ не можемъ да даваме нови концесии. Догодина ще има много да се занимаваме и ще има много да споримъ — не ще съмнение, въ интереса на стопанското устройство на България — преди да създадемъ новъ законъ за насърчение на мѣстната индустрия, съгласно новитѣ условия. Тогава ще видимъ дали трѣбва да продължаваме да стоимъ на базата на концеситѣ или трѣбва и тѣзи концесии, които сме дали, да отнемемъ. Понеже не знаемъ какъ ще се произнесе Народното събрание, затова не бива да се занимаваме съ този законопроектъ сега.

Второ, концесии за захарни фабрики не бива да се даватъ въ една земеделска страна днесъ, когато изниква новъ начинъ на производство на захарната меласа — чрезъ захаровари, оставени на кооперативни начала. Вие всички искате чрезъ кооперацията да се подбуди нашия народъ къмъ по-засилено производство. За преработка на цвеклото въ меласа Чехословакия и Германия дадоха единъ образецъ на тѣй нареченитѣ захаровари, които иматъ по-малка машинерия и могатъ въ повече центрове да се устроятъ, за да може цвеклото по-скоро да се превозва и преработено на меласа, да се пренаса последната въ рафинеритѣ, където да се преработи на захаръ.

По тѣзи две съображения азъ, като членъ на болшинството, апелирамъ къмъ венчки васъ и къмъ г. министра да не давате тѣзи концесии предъ видъ бъдещото развитие на захарната индустрия въ тази смисълъ — да се създадатъ дребни захароварни кооперации, които безспорно ще бѣдатъ една стъпка напредъ въ процеса на развитието на нашето земледѣлие и на земледѣнието въ свѣта.

П. Стояновъ (р): Въ Плевенъ ще се създаде захарна фабрика на кооперативни начала.

Г. Данаиловъ (д. сг): Не е много подходяща. Тя е една кооперация на акционерни начала. Мене лично и тя не ми харесва. Азъ говоря за тѣй нареченитѣ захаровари, които въ повече селски пунктове ще се организиратъ на кооперативни начала и съ по-малко машини и съ по-малко разходи ще могатъ да произвеждатъ меласата, и по такъвъ начинъ земеделцитѣ ще използватъ венчкия приходъ отъ цвеклото.

На основание на тѣзи две съображения: първо, че действието на закона за насърчение на мѣстната индустрия изтича на 31 декемврий 1925 г., и второ, че трѣбва отъ тукъ патаатъкъ да избѣгваме концеситѣ, ако можемъ даже да преорганизираме даденитѣ вече концесии, за да не тежатъ като монополъ, и да се организиратъ захаровари тамъ, където има фабрики, азъ моля г. министра да оттегли законопроекта. Азъ съмъ убеденъ, че той ще го оттегли, защото този законопроектъ не е тѣй важенъ, нито е въ връзка съ съдбата на страната и може да се отложи за нѣколко месеца.

Ако г. министърътъ не го оттегли, азъ лично за себе си казвамъ, че ще гласувамъ противъ този законопроектъ, защото го намирамъ не само за несполесенъ, но и вреденъ за развитието на нашето народно стопанство.

Председателъ: Има думата г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда.

Министъръ Д. Христовъ: Г. г. народни представители! Вѣрно е, че срокътъ на закона за насърчение на мѣстната индустрия изтича на 31 декемврий идущата година. Въ Министерството се събиратъ необходимитѣ материални за ревизия на досегашния режимъ по казанния законъ и въ Народното събрание ще бѣде внесенъ съответния законопроектъ. Концесионеритѣ отъ формална страна сж прави да искатъ концесии, понеже тѣ сж имъ дадени съгласно съществуващия законъ и сж изпълнили венчки условия. Обаче, предъ видъ на туй, че срокътъ на закона изтича следъ една година, а концесионеритѣ искатъ да имъ се дадатъ концеситѣ до 1930 г., ако не се съжа, и предъ видъ на туй, че ще бѣдатъ внесени съществени промѣни въ новия законъ, азъ съмъ съгласенъ съ мнението на г. Данаилова, но нека законопроекта се отнесе въ комисията по Министерството на търговията, промишлеността и труда, която да го разгледа и да се произнесе окончателно.

Председателъ: Значи, законопроектътъ трѣбва да се приеме по принципъ и следъ това да се изпрати въ казаната комисия, която ще си каже мнението.

Министъръ Д. Христовъ: Да.

Председателъ: Г. г. народни представители! Има предложение да се приеме законопроектътъ по принципъ, следъ което да се изпрати въ комисията, която да се произнесе, като има предъ видъ казаното отъ г. Данаиловъ. Които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ следующата точка отъ дневния редъ — първо четене на законопроекта за признаване права на индустриална концесия за производство на циментъ на акционерното дружество „Крумово“.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ Г. Семерджиевъ: (д. сг): (Прочита законопроекта заедно съ мотивитѣ къмъ него — вж. приложение № 11, Т. I)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Данаиловъ.

Г. Данаиловъ (д. сг): Г. г. народни представители! По този законопроектъ поддържамъ същото мнение, което изказахъ по предишния законопроектъ. Предъ видъ на туй, че законътъ за насърчение на мѣстната индустрия ще претърпи измѣнения и че неговиятъ срокъ изтича на 31 декемврий идущата година, вие не можемъ да се занимаваме съ даването на нови концесии. Вѣрвамъ, че и г. министърътъ на търговията ще се съгласи да се отложи разглеждането на този законопроектъ, или най-малкото — както той предложи при предишния законопроектъ — да се изпрати и този законопроектъ въ комисията, но безъ да бъде тамъ разглежданъ.

П. Стояновъ (р): За освѣтление на Народното събрание, ще прибавя още едно обстоятелство: тази концесия е много стара и придобититѣ по нея права не сж своевременно упражнени. Всичко това сега става само за да може да се спечелятъ права при евентуална ликвидация, която ще направимъ.

Председателъ: Има думата г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда.

Министъръ Д. Христовъ: Азъ моля г. Данаилова да се съгласи и този законопроектъ да отиде въ комисията. Мога да го увѣря, че практическиятъ резултатъ отъ това ще бъде точно този, който той визира.

Председателъ: Г. г. народни представители! Има предложение този законопроектъ да се изпрати въ коми-

Председателъ: **Д-ръ Т. КУЛЕВЪ**

сията за проучване. Които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Понеже по другитѣ законопроекти отъ дневния редъ съответнитѣ г. г. министри отсъствуватъ, ще трѣбва да се вдигне заседанието.

Предлагамъ следния дневенъ редъ за идущото заседание, което ще бъде утре:

1. Трето четене на законопроекта за измѣнение и допълнение на чл. чл. 1, 3, 4 и др. отъ закона за депозиране печатни и литографски произведения въ народнитѣ библиотеки.

Второ четене на законопроектитѣ:

2. За държавнитѣ каменовъжлени мини въ Владайско-Мошинско-Пернишката котловина (продължение разискванията).

3. За измѣнение и допълнение на закона за хигиената и безопасността на труда.

4. Докладъ на прометарната комисия.

Първо четене на законопроектитѣ:

5. За преобръщане на Къзълагашката селска община въ градска.

6. За измѣнение на закона за Българската централна кооперативна банка.

7. За настаняване на работа и осигуряване при безработица, и

8. Докладъ на комисията по Министерството на правосъдието.

Ония отъ васъ, които приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Г. г. народни представители! Преди да вдигна заседанието, дѣлажа да ви съобщя, че въ 18½ ч. директорътъ на Международното бюро на труда, г. Албертъ Тома, ще държи речъ въ Градското казино по задачитѣ и организацията на това бюро. Азъ ви моля да присѣтствувате на това събрание.

Г. Данаиловъ (д. сг): Макаръ да бъде изненада за народното представителство, азъ правя по този случай следното предложение: Народното събрание да патовари г. председателя отъ името на народното представителство да каже „добре дошелъ“ на г. Албертъ Тома, на този скъпъ гостъ на България, който представлява единъ международенъ институтъ, целящъ да внесе една по-голяма социална и юридическа правда между народитѣ и отдѣлитѣ групи вътре въ тѣхъ, и да му изкаже пожелания за най-ползотворна дейностъ въ тази трудна областъ, на която той се е посвѣтилъ. (Ръкоплѣскания)

Председателъ: Г. г. народни представители! Като смѣтамъ, че съ ръкоплѣсканията си вие одобрявате предложението на г. Данаилова, азъ вземамъ актъ отъ това и ще изпълня вашето поръчение.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 17 ч. 50 м.)

Секретаръ: **Г. СЕМЕРДЖИЕВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народнитѣ представители:		наказание граждани за образуване потери за	
Ради Василевъ, Цочо Братановъ, д-ръ Цвѣтанъ		преследване на емигранти на границата (Съобщение).	273
Дяковъ, Костадинъ Пъдаревъ, Иванъ Симеоновъ,		3) отъ народния представител Цою Бръшляновъ	
Владимиръ Поповъ и Тодоръ Димитровъ . . .	273	до министър-председателя и министра на финанситѣ относително обезщетяване пострадалиятѣ български граждани отъ Червенъ-бръгъ, Мездра, Своге, София вследствие грабежитѣ на организиранитѣ отъ самата власт тълпи на 4 и 5 декемврий 1922 г. (Развиване и отговоръ)	274
Питание:		Запитване отъ народнитѣ представители Хараламби	
1) отъ народния представител Стойко Димитровъ		Стояновъ и Тодоръ Страшимировъ до министър-председателя и министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве относително извършенитѣ на 12 септемврий н. г. убийства въ	
къмъ министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве относително интернирането преди два месеца на жителитѣ отъ гр. Варна Яни Андреевъ и Димитъръ Христовъ въ новитѣ земи безъ веѣкакви причини (Съобщение) . . .	273		
2) отъ народния представител Георги Живковъ			
къмъ същия министъръ относително действията на Бѣлоградчишкия околийски началникъ Тодоръ Петровъ Троци по събирането съ целъ за			

София и Горна-Джумая на дейци отъ Върховната македонска организация и други въ връзка съ установяването на съветско управление въ България (Съобщение)	Стр. 273	5) за измѣнение и допълнение на чл. чл. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8 и 9 отъ закона за депозиране на печатни и литографни произведения въ народнитѣ библиотеки (Второ четене)	Стр. 276
Законопроекти:		6) за експлоатацията на държавнитѣ каменно-въглени мини въ Владайско-Мошинско-Пернишката котловина (Второ четене — продължение разисъванията)	276
1) за продължаване срока за изплащане на отпуснатитѣ взаимнообразно помощи на пострадалитѣ отъ експлозията на 5 януарий 1923 г. въ ул. „Антимъ I“ софийски жители (Трето четене)	275	7) за признаване права на индустриална концесия за производство на захарь на Чарльзъ Б. Андриосъ и за захарь на Димитъръ Байновъ (Първо четене)	279
2) за измѣнение на закона за подпомагане пострадалитѣ отъ наводнението въ гр. Сливенъ презъ 1921 г. и на чл. 10 отъ закона за допълнителния извънбюджетенъ (свръхсметенъ) кредитъ къмъ бюджетитѣ за финансовата 1922/1923 г. отъ 3 януарий 1923 г. (Трето четене)	276	8) за признаване права на индустриална концесия за производство на циментъ на акционерното дружество „Крумово“ (Първо четене)	280
3) за освобождаване гаранцитѣ на чиновницитѣ, служили при учрежденията, които сѣ се помещавали въ държавното здание въ гр. Мехомия, презъ времето отъ 1 януарий 1913 г. до 23 февруарий 1920 г. (Трето четене)	276	Разни:	
4) за освобождаване гаранцитѣ на всички сѣдебни пристави, служили при бившия ксантійски, а сега кърджалийски изпълнителенъ участъкъ, за време отъ 1 януарий до 31 юлий 1915 г. включително (Трето четене)	276	Съобщение отъ председателя, че директорътъ на Международното бюро на труда г. Албертъ Тома ще държи речъ на 18 ^{1/2} ч. въ Градското казино по задачитѣ и организацията на това бюро, по който случай поканва г. г. народнитѣ представители да приежтствуватъ, и натоварване председателя да го поздрави съ „добре дошълъ“ отъ името на народното представителство	280
		Дневенъ редъ за следующето заседание	280